

noma slovanska; 4. večji del teh tipov ima analogije pri ostalih Slovanih. Iz tega sklepa, da je slovanski izvor obeh vrst rala skoraj dokazan. Podobno je B. v razpravi »Starost pluga kod Slovena« (napisani za Slavia antiqua v Poznaniu) dokazal, da govori enaka terminologija v vseh slovanskih jezikih za dele pluga poleg arheoloških in etnografskih dejstev za domači izvor pluga pri Slovanih in proti prevzemu od Rimljanov itd.

Razlika v obliki in terminologiji obeh obravnavanih vrst rala na Balkanu pa govori za dva slovanska sloja, ki sta se morala ločeno naseliti tod. Zato avtor nadrobno pretresa Jagićevo nasprotno mnenje tudi za lingvističnega stališča in ga ovrže. Ob zaključku kaže smer, v kateri naj bi bodoča raziskavanja iskala izvor, smeri in način te dvojne naselitve. Znak, ki daje slutiti, od kod so prišli na jug nosilci osrednjega tipa rala in njegovega nazivja, mu je to, da se v Savinjskih Alpah rabi izraz ralnik in gredl namesto lemež in oje, dalje nemški naziv arling, nastal iz Slovenskega. Ze iz doslej znanega gradiva vidimo, da so slovanska rala bolj sorodna osrednjemu kot obrobni tipom. Ko zasleduje B. nadalje tipe in nazive rala na Češkem in dalje na sever, sklepa, da je prototip osrednjega rala nastal nekje na severu in zahodu od Karpatov z mešanjem več različnih tipov rala. Sledovi obeh tipov pa so razširjeni od Ukrajine do Češke.

Brataničeva razprava je dragocenen donesek k študiju materialne kulture pri Slovanih in dokaz, da morajo pri reševanju zgodovinskih vprašanj sodelovati vse sorodne vede s svojimi dognanji.

Vilko Novak

MILOVAN GAVAZZI: DVA MOTIVA IZ NARODNE POEZIJE GRADIŠČANSKIH HRVATA. Pos. otisak iz »Zbornika radova« I. Sveučilište u Zagrebu. Filozofski fakultet. God. 1951; str. 203—220 (s kartico obravnavanega ozemlja).

Ko so se predniki gradiščanskih Hrvatov v 16. stoletju izselili iz severozahodnih predelov Hrvatske na sedanje ozemlje — Gradšče ali Burgenland v Avstriji —, so seveda vzeli s sabo tudi dragocen zaklad — ljudsko pesništvo. Prof. Gavazzi je l. 1933 v času svojih etnografskih raziskavanj med gradiščanskimi ali »belimi« Hrvati (kakor jim pravijo naši Prekmurci, ki so jim skoraj sosedje) naletel v vasi Trajštof na svojevrstno pripoved o junaku Novaku, ki se je oženil z vilo. Rodila mu je otroka. A ker se je spozabil in ji kljub prepovedi rekel »bela vila«, mu je ušla, samo otroka je hodila potem skrivaj nadajat. To je v prozo razpadla pesem (s sledovi prvotnih verzov), ki je snovno in tudi časovno blizu bugarščici »Kako je Novaku utekla vila njegova ljubovca« (Bogišić, Nar. pjesme, najviše iz primorskih krajeva, Beograd 1878, št. 39, str. 104; pesem je iz južne Dalmacije in najmanj 200 let stara). Prostorna oddaljenost med inaicama sili k zaključku, da so bile pesmi s tem motivom precej razširjene po zahodnih hrvatskih tleh. Posredno potrdilo za to je avtor našel med neobjavljenim folklornim gradivom Jugosl. akademije v Zagrebu v pripovedki iz zahodne Istre, ki jo je zapisal 1895. učitelj S. Ziče v Rovinjskem selu (tam so se v 16. stol. naselili prišleki najbrž iz Dalmacije). Dodatno k temu se mi zdi, da spada v isto skupino izročil tudi istrska pripovedka iz Veprinca pod Učko, objavljena (v slovenščini, gl. Kelemina, Bajke in prip. slov. ljudstva, št. 131) v »Novicah« 21. 9. 1853, brez dvoma izpod Volčičevega peresa.

V drugem delu svojega spisa pravi Gavazzi, da so se menda samo med gradiščanskimi Hrvati ohranile bližje variante stare dalmatinske ljudske pesmi o Kraljeviću Marku, kako je zabodel brata Andrijaša (Hektorovićevo »Ribanje«, 1555). To sta dve pesmi iz Kurelčeve zbirke »Jačke« (Zagreb 1871, št. 452 in še ena), tretjo pa avtor prinaša spet na dan — po stoletni pozabi — iz praškega časopisa »Květy«, kjer jo je objavil l. 1842 M. Fialka. Tudi o pesmi z motivom tragičnega spopada dveh bratov meni M. Gavazzi, da je prišla v Gradišče z juga, iz stare domovine, in da je v 16. stoletju bila razširjena na precej širokem ozemlju, to je vsaj od srednje Dalmacije do severozahodne Hrvatske.

S tem svojim spisom Gavazzi potrjuje staro resnico, kako dragocene so bile in bodo zmerom jezikovne, folklorne in kulturnozgodovinske raziskave na pod-

ročju etničnih otokov. Tukajšnja dognanja n. pr. preraščajo v naslovu nakazani okvir in niso le navaden prispevek k poznavanju ljudskega pesništva gradiščanskih Hrvatov, pač pa zadevajo v živo eno izmed zelo pomembnih vprašanj južnoslovenske folkloristike — vprašanje »bugarščice«. Prepričljivo podane zveze gradiščanskega pesemskega gradiva z dalmatinskimi bugarščicami pritegnejo bralca, da se pridruži avtorju in njegovemu odklonilnemu stališču do teorije, češ da so bugarščice neke vrste meščanska pesem in da jih niso peli, ampak samo recitali in brali, pisali in prepisovali. Potemtakem bi se bugarščice sicer oslanjale na pravo ljudsko pesem in uporabljale njene prijeme, vendar naj bi to bila knjižna oziroma rokopisna poezija. Proti tej teoriji (njen glavni zagovornik je M. Š. Lalevič) in za ljudskost bugarščice priča po avtorjevem mnenju Hektorović sam, saj je te pesmi položil v usta preprostim ljudem, vaškim ribičem.

Na dveh mestih avtor morda preveč poudarja neke podobnosti med gradiščanskimi in dalmatinskimi verzi; te podobnosti so prav lahko sad naključja oz. loci communes, a zaradi tega ostale argumentacije prav nič ne izgube na svoji veljavi.

Gavazzijevo delce je vzor jasnega podajanja snovi, ki je sama po sebi za-pletana.

Milko Matičetov

MOSER OSKAR: KÄRNTNER BAUERNMOBEL. Handwerks-geschichte und Frühformen von Truhe und Schrank. Ponatis iz 134.—140. letnika Carinthie I. Založilo Zgodovinsko društvo za Koroško (Geschichtsverein für Kärnten). Celovec 1949. 8°. 163 str.

Pojem koroškega kmetijskega pohištva v njegovih prvinah je avtor strnil v rokodelski skrinji in omari. Rast obeh je utemeljil v okolju, ki ga daje kmetijska hiša s posameznimi svojimi predeli in njihovimi nalogami v posameznih dobah, poleg tega pa še posebno v ustvarjalni tehniki najprej tesarske in nato mizarske, predvsem domače obrti. Študij razvojnih pohištvenih prvin, pohištvenega okolja in ustvarjalne tehnike domače obrti je naslonil na pohištvene spomenike, na hišo ter na pohištvo nanašajoče se arhivalije, zlasti na gosposkiške inventarje ter na jezikovne, zgodovinske in današnje označbe pohištva in njegovih sestavnih delov. S temi kulturnozgodovinskimi izsledki je zgradil etnografski in kulturni sestav, ki sestoji iz tehniško ter funkcionalno vzporednih in zaporednih tipov, skladnih z gospodarskim okoljem, ki jih je rodilo in v katerem so se razvijali.

Prvotne oblike skrinj in omar so izdelovali predvsem domači in potujoči obrtniki, medtem ko je tako im. narodna skrinja ali omara s slikano, rezbano, vloženo itd. zunanostjo produkt organizirane cehovske obrti in odraz umetnih obrtnih stilov, zlasti od baroka dalje. Zaradi tega ne moremo opredeljevati kmetijskega pohištva po stilih, temveč ga moramo navezati na tradicijo domače obrti in pri tem upoštevati njegovo konstrukcijo, besedno označevanje izdelka ali njegovega sestavnega dela v toku zgodovine ter arhivalije, ki marsikje odkrivajo vplive cerkve, gradu ali mesta na podeželsko kmetijsko pohištvo. Po tej delovni poti je avtor ugotovil, da je skrinja po svojem bistvu prazgodovinskega izvora, medtem ko se pojavi omara na koroškem podeželju šele na prehodu srednjega v novi vek pod vplivi poznogotskih štirikrilih omar. Nastanek skrinje in omare je vezan s potrebami po samostojni shrambi, ki se praktično uveljavijo za skrinjo z dolbnjem drevesnih debel v koritastih skrinjah, pri omarah pa z ločitvijo posebnega prostora za lesom od drugega stanovanja. V nadaljnjem je vezana konstrukcija skrinje s konstrukcijo kmetijske stavbe: pri obeh se povprečni in pokončni leseni deli vsajajo in nasajajo ter vežejo v vogalih kot oporah, celota pa primerno dvigne nad zemljo, da je s tem zavarovana pred vlago in živalstvom. Tozadevne razvojne oblike kaže najprej kopana enodebelna in za njo tesarska strešna ali sarkofaška skrinja, ki so jo pri nas v pomanjkanju evidence nad v poštev prihajajočim gradivom imenovali panosko. Tema razvojnima oblikama sledi konstrukcijsko popolnejša, a oblikovno enostavnejša, prizmatična skrinja, ki je prevladala do leta 1700 in postala izhodišče za ves njen poznejši razvoj. Pri tem pa ne sledi v